

No history, no future

Over de waarde van historisch erfgoed voor de Dovengemeenschap

↘ MOMENTEN SPRAK MET HUGO PLATTEAU EN PASCAL MOLLET VAN FEVLADO-DIVERSUS

↘ TEKST: KRIS DE VISSCHER

Momenten trok naar Gent voor een hartverwarmend gesprek over erfgoed met Hugo Platteau en Pascal Mollet, respectievelijk voorzitter en coördinator van Fevlado-Diversus, bijgestaan door een tolk Vlaamse Gebarentaal. Met een aanstekelijk enthousiasme beschrijven ze hoe de hernieuwde interesse voor erfgoed hand in hand gaat met de groeiende emancipatiestrijd van de Dovengemeenschap.

Momenten: “Mijne heren, wat doet Fevlado-Diversus?”

Fevlado-Diversus: “Onze organisatie werd opgericht in 1986 en heette toen nog ‘Cultuur voor Doven’. We zijn een zusterorganisatie van de Federatie van Vlaamse Dovenorganisaties (FEVLADO). De werking beperkte zich in de beginjaren tot de organisatie van cursussen Vlaamse Gebarentaal (VGT) voor belangstellende horende mensen, en de organisatie van vormingsactiviteiten – op landelijk en lokaal vlak – voor belangstellende dove mensen.”

“In 1995 werd de organisatie onder impuls van nieuwe wetgeving omgevormd tot een echte vormingsdienst, waarbij een grotere diversiteit aan activiteiten werd ontplooid. Cultuur voor Doven speelde in op een groeiende maatschappelijke interesse in Vlaanderen voor gebarentaal: door op diverse plaatsen cursussen Vlaamse Gebarentaal te organiseren, door elk jaar educatieve publicaties uit te geven, door een documentatiecentrum uit te bouwen en door de horende samenleving op diverse manieren zo goed mogelijk te sensibiliseren en te informeren over alle aspecten van doof zijn (door

de organisatie van Dovencultuurfestivals, de jaarlijkse Werelddovendag)."

"De organisatie ging in haar werking ook belangstelling tonen voor het historische erfgoed van de Vlaamse Dovengemeenschap. In 2002 startten we met een onderzoek naar onze geschiedenis. In 2003-2004 ging een archiveringsproject van start dat tot doel had een 'Archief van de Vlaamse Dovengemeenschap' uit te bouwen. We zijn heel veel dank verschuldigd aan Bram Beelaert, die als historicus voor dit project werkte. Hij heeft ons echt de waarde van erfgoed leren inzien en ons ook geleerd hoe we het erfgoed beter konden bewaren en ontsluiten. Zo werd in de Antwerpse dovenvereniging het archief gewoon op een zolder bewaard, in niet al te beste omstandigheden. Onder impuls van Bram heeft dit rijke archief gelukkig een beter onderkomen gekregen. We hebben Bram met veel spijt moeten laten gaan toen het project werd stopgezet."

"In 2004 hebben we ook een naamsverandering doorgevoerd: 'Cultuur voor Doven' werd 'Fevlado-Diversus', omdat we eigenlijk een divers publiek aanspreken. Daarnaast ging Fevlado-Diversus vanaf 2005 onder impuls van nieuwe wetgeving deel uitmaken van een nieuwe koepelvzw van vormingsdiensten voor personen met een handicap: 'Vijftact vzw. Federatie van vormingsdiensten voor personen met een handicap'. De andere lidorganisaties zijn Gezin & Handicap vzw, Ouderwerkgroep Centrum ZIT STIL vzw, SIG vzw en Vlaamse Dienst Autisme vzw. Elk richten we ons op een bepaalde 'niche'."

Momenten: "Een deel van jullie aanbod is specifiek gericht op de Dovengemeenschap. Wat is de betekenis van dit aanbod voor dove mensen?"

Fevlado-Diversus: "Samenkomen binnen de Dovengemeenschap is voor ons als thuiskomen. We merken dit bijvoorbeeld zeer goed bij jonge dove kinderen die naar het gewoon onderwijs gaan. De eerste keren dat ze naar onze activiteiten komen, gaat er een wereld voor hen open. Binnen de Dovengemeenschap kunnen ze helemaal zichzelf zijn. In de horende wereld blijf je als dove toch dikwijls een uitzondering. Je moet je afstemmen op de horende wereld, en dat blijft moeilijk. Je blijft een zekere beperking ervaren omdat de horende wereld onvoldoende rekening met je houdt. Binnen de Dovengemeenschap kan je vrij en ongestoord communiceren in je eigen taal en voel je die 'beperking' helemaal niet. Voor ons is dit een stuk ontspanning, je moet minder op de toppen van je tenen lopen. Binnen de Dovengemeenschap voel je ook een sterke verbondenheid met elkaar. Wij zijn een grote familie. Je zou hier eens op zondag moeten komen: tijdens onze bijeenkomsten zit het hier stampvol. Let wel, wij staan ook open voor mensen uit de horende gemeenschap die Vlaamse Gebarentaal willen gebruiken. Vergeet ook niet dat we vroeger elkaar ook echt moesten zien om met elkaar te communiceren. Het onderlinge contact is fel verbeterd met de komst van de nieuwe media, zoals het internet en de gsm. Dankzij deze nieuwe technologieën kunnen we veel meer communiceren met elkaar."

Momenten: “Hoe belangrijk is Vlaamse Gebarentaal voor jullie?”

Fevlado-Diversus: “Vlaamse Gebarentaal is onze moedertaal. Aan de hand van Vlaamse Gebarentaal kunnen wij ons volledig uitdrukken, al onze gedachten en gevoelens. We kunnen vertellen, we kunnen ons poëtisch uitdrukken... Zonder gebaren zijn onze uitdrukkingsmogelijkheden gewoonweg veel beperkter. Vlaamse Gebarentaal is een volwaardige, rijke en expressieve taal. Wij praten met onze handen en zo kunnen wij ons optimaal uitdrukken, zoals een horende zich verbaal uitdrukt. Wij hebben bijvoorbeeld niets tegen de ontwikkeling van een cochleair implantaat, dat in een aantal gevallen dove mensen terug in staat stelt om geluiden en spraak waar te nemen. Alleen moet volgens ons gebarentaal ook bij hen een plaats krijgen, dat is belangrijk voor de ontwikkeling van hun identiteit. Hiervoor verwijzen we graag naar de quote op onze website: ‘Een gemeenschap die haar geschiedenis verliest, kan niet beter functioneren dan een mens met geheugenverlies.’ (David McCullough).”

Fevlado-Diversus: “In die zin was het Congres van Milaan in 1880 een zware stap achteruit voor de Dovengemeenschap, die we nog steeds niet helemaal te boven zijn gekomen. Tijdens dit internationale congres voor dovenleerkrachten werd beslist om gebarentaal te bannen uit het onderwijs. De broeders tikten zelfs op je vingers als je gebaren gebruikte! In de plaats van gebarentaal

won de stroming van het zogenaamde oralisme aan belang. Dove leerlingen werden klaargestoomd voor een integratie in de horende wereld. Maar dit lukt niet helemaal. In de praktijk bleek het onmogelijk om gebarentalen volledig te bannen. Bovendien zetten het oralisme en de bijhorende normaliteitsgedachte de dove identiteit onder druk. Dove mensen waren ervan overtuigd dat gebarentalen primitief en minderwaardig waren, en schaamden zich niet zelden voor het feit dat ze een gebarentaal kenden en gebruikten. Op langere termijn ontwikkelden doven vaak een negatief zelfbeeld en raakten ze meer geïsoleerd dan in de voorgaande periode het geval was.”

“Sinds vijf jaar is de Vlaamse Gebarentaal cultureel erkend. Dit betekent heel veel voor ons. We hebben recht op een – zij het beperkt – aantal tolkenuren. Ook wordt onze taal grammaticaal en historisch onderzocht.”

Momenten: “Is gebarentaal een internationale taal?”

Fevlado-Diversus: “Nee. Wij gebruiken Vlaamse Gebarentaal. En zelfs daarbinnen zijn er nog dialecten. Voor een aantal woorden hebben we compleet andere gebaren, afhankelijk van de streek waar je de gebarentaal leert. Maar als twee buitenlanders met elkaar in hun gebarentaal communiceren, dan kunnen we helemaal niet begrijpen wat ze gebaren. Als we echter bij het gesprek zouden aansluiten, dan redden we ons wel door gebruik te maken van internationale gebaren (International Sign).”

Momenten: “Van waar nu jullie interesse in het historisch erfgoed en in de geschiedenis van de Dovengemeenschap?”

Fevlado-Diversus: “Vroeger werd onze geschiedenis gewoon doodgezwegen. In de dovenclubs kwamen oudere mannen vooral om te kaarten. Er kon over alles gepraat worden – zelfs over seks als de broeders niet in de buurt waren – maar over onze rijke geschiedenis of over het ontstaan van de Vlaamse Gebarentaal wisten wij niets. Bijvoorbeeld: iedereen in de dovenmaatschappij ‘de vrienden van Abbé L’Epée’ uit Gent kent wel de naam van priester de l’Epée. Hij speelde een belangrijke voortrekkersrol bij de oprichting van de eerste dovenscholen en het ontwikkelen van de Dovengemeenschap. Maar verder is er weinig over hem gekend. Wel, wij hebben de TGV genomen en zijn in Parijs op zoek gegaan naar zijn graf en naar de eerste dovenschool die hij heeft opgericht.”

Fevlado-Diversus: “Op internationaal niveau wordt trouwens al enige tijd een driejaarlijks ‘International Deaf History’ congres georganiseerd. Een van die congressen had als titel: ‘No history, no future’. Om maar te zeggen hoe belangrijk dit thema is voor de Dovengemeenschap.”

Momenten: “Wat doet dat met jullie, de geschiedenis van de Dovengemeenschap beter leren kennen?”

Fevlado-Diversus: “Wij ontleen veel gevoelens van trots en van eigenwaarde aan de verwezenlijkingen van dove mensen in

het verleden. Wist je dat koning Leopold I een zoon had die doof was? Hierdoor kwam hij niet in aanmerking voor de troon toen zijn broer Leopold II stierf zonder nakomelingen. Of wist je dat Charlie Chaplin voor zijn mimiek werd geïnspireerd door doven? Hij werkte ook nauw samen met de dove schilder Granville Redmond. We hebben schitterende teksten kunnen lezen van de hand van de secretaris van de l’Epée, zelf een dove. Dit zijn voor ons zeer waardevolle documenten, omdat ze wijzen op wat dove mensen in het verleden hebben gerealiseerd.”

“Het materieel en immaterieel erfgoed geeft ons ook een zicht op de vroegere strijd van doven voor maatschappelijke erkenning. Het is opmerkelijk om te zien hoe doven vroeger een sterkere maatschappelijke positie bekleedden en meer erkenning kregen voor hun gebarentaal. Zo zijn op de meeste oude affiches van bijeenkomsten voor doven afbeeldingen van gebaren te zien. Sommige affiches bestonden zelfs volledig uit gebaren.

Dit groeiend historisch bewustzijn gaat samen met de empowerment en het zelfbewustzijn van de Dovengemeenschap. Binnen de hulpverlening werden dove mensen jaren betutteld en dom gehouden. Pas sinds de laatste jaren komen we meer op voor onze rechten en eisen we onze plaats in de samenleving. Onderwijs en opleiding zijn daarin zeer belangrijk. Voor sommige dove mensen heeft deze empowerment zelfs pas op latere leeftijd aan belang gewonnen. De kennis van onze eigen geschiedenis speelt daarbij een zeer belangrijke rol.

Een van de Broeders van Liefde heeft bijvoorbeeld ook aan geschiedschrijving gedaan. Maar dat vonden wij toch maar wat een rooskleurige voorstelling van de feiten. Daarom is het zo belangrijk voor ons dat we met 'Ongehoord Verleden' en andere publicaties zoals 'Vive la parole?' zelf aan geschiedschrijving konden doen."

Momenten: "Heeft dit erfgoed ook een betekenis voor de horende gemeenschap?"

Fevlado-Diversus: "Minder. Horenden zouden misschien een beter zicht kunnen krijgen op onze geschiedenis en meer waardering kunnen krijgen. We zouden misschien nog meer inspanningen kunnen doen om ons verhaal ook aan de horenden te vertellen."

Momenten: "Hoe kan de samenleving de maatschappelijke positie van dove mensen verbeteren?"

Fevlado-Diversus: "Essentieel is er een probleem van communicatie. Ideaal gezien zou iedereen Vlaamse Gebarentaal moeten leren. Op deze manier zou ons communicatieprobleem wegvallen, maar misschien is dat wat theoretisch of utopisch. Alleen is de meeste communicatie nu volledig afgestemd op de horende gemeenschap. De voornaamste uitdaging is om deze communicatie meer toegankelijk te maken. We denken daarbij aan volledige ondertiteling op televisie én het voorzien van Vlaamse Gebarentaal. Geschreven taal is immers ook niet altijd

zo toegankelijk voor dove personen. Ook zouden er veel meer tolkenuren moeten worden voorzien. Horende mensen beseffen dit niet omdat ze geen enkele hinder ondervinden, maar in veel gesprekken willen we ons écht via Vlaamse Gebarentaal uitdrukken, en daarvoor hebben we gewoon zeer weinig tolkenuren ter beschikking. Recent hebben ouders van dove kinderen wel een proces gewonnen dat hen recht geeft op meer tolkenuren in het onderwijs. Dat schept een belangrijk precedent! Ook vinden we in de VN-verklaring over de rechten van personen met een handicap verschillende aanknopingspunten om onze positie te versterken."

Momenten: "Zijn er landen die het beter doen dan België?"

Fevlado-Diversus: "De Verenigde Staten en de Scandinavische landen lopen op dit vlak vooruit. De Verenigde Staten hebben met de Gallaudet University zelfs een universiteit waar in gebarentaal wordt onderwezen. Toch is er geen enkel land dat over de volledige lijn uitblinkt. Bijvoorbeeld: enkele arme Afrikaanse landen, zoals Soedan, voorzien wel alle televisieprogramma's van gebarentaal, terwijl dit in Finland heel weinig gebeurt. Vroeger werden we vanuit Nederland wel eens smalend bekeken, maar sinds de erkenning van de Vlaamse Gebarentaal hoeven we in Vlaanderen zeker niet onder te doen voor Nederland, integendeel."

Momenten: "In jullie verhaal vind ik twee elementen terug: enerzijds de

strijd voor jullie plaats in de samenleving én anderzijds ook het terugtrekken in de eigen, veilige gemeenschap.”

Fevlado-Diversus: “Het is inderdaad een sociale strijd. Maar wij zijn niet gefrustreerd, of toch meestal niet. Het is een uitdaging, een doel waar we voor gaan. 't Is ook niet dat dove kinderen van de rotsen worden gegooid, zoals bij de Grieken. Maar toch is er nog een weg te gaan voor we volwaardig kunnen participeren aan de samenleving. Dove mensen zijn ook lang tevreden geweest met hun minder sterke maatschappelijke positie. Daar komt nu verandering in.”

Momenten: “**Koesteren jullie nog plannen voor de verdere ontsluiting van jullie erfgoed?**”

Fevlado-Diversus: “Och, er is nog zoveel materiaal dat we zouden willen ontsluiten. Wist je dat er een speciale postzegelverzameling bestaat met enkel postzegels over doven? Ook zitten vele originele teksten nog te vaak verstopt in

kluizen. Het rijke archief over het dovenonderwijs van de Zusters van Liefde zou ook verder moeten worden ontsloten. En ook op het vlak van materieel erfgoed beschikken we bijvoorbeeld over rijk materiaal. Zo zijn er bijvoorbeeld de eerste Minitelcomputers, waarmee we voor het eerst digitaal met elkaar konden communiceren.”

“Bovendien is het voor ons belangrijk om niet alleen op papier te werken, want dat is niet zo interessant voor doven. Wij zijn zoals al gezegd meer visueel ingesteld en hebben meer aan prenten, film en dergelijke. We willen graag opnieuw een project doen met erfgoeddeskundigen, zoals eerder. We hebben ook echt historici nodig voor een dergelijke onderneming. Nu ja, we hebben een projectaanvraag ingediend, maar dit ligt momenteel wat stil, gezien de vele besparingen. We hopen echt dat we in de toekomst nog verder onze rijke geschiedenis ‘uit de doofpot’ kunnen halen, zoals de titel luidt van een van onze erfgoedprojecten.”